

MACHIAVELLİST SİYASET FELSEFESİ VE ULUS DEVLET

Hazırlayan
Av. Ömer Faruk ATAGÜN

ANKARA – 2021

I. GİRİŞ

II. MACHIAVELLİST SİYASET FELSEFESİ

- a. Prenslerin Nitelikleri ve Davranışları Üzerine**
- b. Yöneticilik İlkeleri Üzerine**

III. MAKYAVELİZMİN ULUS DEVLETE OLAN YANSIMALARI

- a. Ulusal Ordunun Önemi Üzerine**
- b. Parçalı Yapının Terkedilmesi ve Siyasi Birliğin Önemi Üzerine**
- c. Yasalar Üzerine**
- ç. Halkı Bir Arada Tutan Ortak Tarih Üzerine**

IV. SONUÇ YERİNE

I. GİRİŞ

Kıta Avrupası tarihi incelendiğinde, karanlık Orta Çağ olarak bilinen uzun bir dönem yaşandığını görülmektedir. Tarihsel kaynaklarda geniş bir yer bulan bu dönemde, Avrupa genelinde skolastik düşüncenin egemen olduğu bilinmektedir. Söz konusu bu dönemin bir asırdan daha uzun sürdüğü bilinmektedir. Bu denli uzun sürmesinin arkasında yatan temel nedenin ise skolastik düşünce olduğu ifade edilmektedir. Öyle ki baskıcı bir niteliğe sahip skolastik düşünce, tepeden inme fikirleri empoze etmeye dayalıdır.

Karanlık Orta Çağ döneminin yaşanması nedenlerinden biri skolastik düşünce iken, bir diğeri ise Avrupa'nın feodal parçalı yapısıdır. Feodalitenin özellikleri nedeniyle üretici sınıf halk gerek dini gerekse siyasi otoritelere boyun eğmek zorunda kalmıştır. Aksi halde Engizisyonun acımasız infaz yöntemleriyle karşılaşılacağı bilinmektedir. Siyasi otoritenin üretim ilişkileri üzerindeki hakimiyeti ve dini otoritenin ise cezalandırma yetkisi üretici sınıf olan halkı her daim baskı altında tutmuştur.

Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte Avrupa'da yaygın olan skolastik düşünceye son verilmiş; karanlık çağ yerini aydınlanma çağına bırakmıştır. Bu gelişmenin arkasında yatan nedenler Haçlı seferleri ile Doğu'nun uyguladığı yöntemlerin benimsenmesi ve matbaanın bulunmasıdır. Bilgi kilisenin tekelinden çıkmış; Latince el yazmaları dışında birçok kaynağın yayılması mümkün olmuştur.

15. yüzyılda İtalyan şehir devletleri ipek ve baharat yoluna hakim, ticaretin merkezi konumunda yer almıştır. Ayrıca bu dönemde Haçlı seferleri yoluyla diğer kültürlerle kurulan ilişkiler ticari hareketliliği sağlamıştır. İtalyan şehir devletlerinin Doğu ülkeleri ile Avrupa ülkeleri arasında aracı rolde bulunması, söz konusu şehir devletlerini Haçlı seferlerinde uğrak bir durak haline getirmiştir. (Ömer Çolak, academia.com, s.4.)

Ticaret yalnızca büyük servetler oluşturmamış, aynı zamanda zengin tüccar sınıfının finansal üstünlüğünü koruyan bazı sistemlerin gelişmesini gerektirmiştir. Bankacılığın ortaya çıkmasıyla birlikte endüstriyel üretim hız kazanmıştır. Floransalı

bankerler ve tüccarlar, "popolani grassi" denilen zengin sınıfı oluşturmuşlardır. Kendi hükümdarlarına ve hatta yabancı hükümdarlara dahi borç para veren bu sınıf, Floransa'da oligarşiye dayalı bir yönetim ortaya çıkarmıştır.

Rönesansın ortaya çıktığı İtalyan Şehir Devletlerinden Floransa'da yaşan Niccolo Machiavelli, orta yaşlarında bir devlet adamı olarak görev yapmıştır. 15. yüzyıl İtalyan Şehir devletleri nasıl Avrupa'nın en zengin ve kültürlü ülkesi olarak görülmekte ise, Floransa da o dönem İtalyan Şehir devletleri arasında en zengin ve kültürlü kentidir. (Mahmut Arslan, 2012, s.167)

Machiavelli'nin yaşadığı dönemde İtalyan Şehir devletleri kuzeyli istilacılar tarafından yağmalanmış ve siyasi istikrarsızlık nedeniyle istila edilmiştir. Zenginliğin ve kültürel birikimin, siyasi istikrarsızlık ve düzenli ordu eksikliği nedeniyle koruyucu olmadığı anlaşılmıştır. Machiavelli bu durumu fark ederek, siyasi birliğin ve düzenli ordunun altını çizmiş olmasıyla  ne çıkmaktadır. Zira dönemin İtalya'sı krallık, derebeylik, d kalık, Şehir devletleri ve cumhuriyet gibi karışık bir yapıdadır. Bunlar Milano D kl ğ , Venedik Cumhuriyeti, Napoli Krallığı, Papalık Devletleri ve Floransadır. (King R., İktidar Filozofu, 2018, s.20.)

Bu yazının konusu olan Machiavellist siyaset felsefesi ve ulus devlet bilinci günümüze uzanan tarihsel bir dönüşümü ifade etmektedir. Modern devlete ulaşılan süreçte, Machiavelli'nin görüşleri birçok düşünürü ve siyasi karakteri etkilemiştir. Ulus devletin oluşumunda paralı askerlik hizmeti yerine, ulusal ordunun kurulması önem kazanmıştır. Dolayısıyla Machiavelli'nin kaleme aldığı Prens adlı eseri, gerek ulus devletin oluşumunda gerekse modern siyaset felsefesinin kurulmasında büyük önem arz etmektedir. Konunun bu yönleri göze alındığında eserin günümüzde ulus devlet yapılarındaki etkisi ile güncelliğini koruduğunu, devlet yönetimi ilkelerinde  ne çıktığını söylemek mümkün gözükmektedir.

Bu yazıyı kaleme alırken ulaşmayı amaçladığım hedef, Prens adlı eserin Machiavellist görüşlerin siyaset felsefesi ve ulus devlet bilincine olan etkisini öncelikle tarihsel olarak ele almaktır. Tarihsel incelemeden sonra, günümüze ulaşan etkilerini incelemek gerekmektedir. Zira Machiavellist görüş ile idealist siyaset felsefesi kapsamında Antik Yunan'da ortaya çıkmış "ideal yönetici ve ideal devlet

nasıl olmalıdır?" sorusu terk edilerek, "iyi bir yönetici nasıl olmalıdır?" sorusu öne çıkmıştır. Nitekim Machiavelli, İtalya'da ulusal birliğin sağlanması için o dönem Fransa ve İspanya'sında olduğu gibi güçlü bir prensin ülkeyi yönetmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Söz konusu amaca ulaşırken izlenecek olan metod Prens adlı eserin içeriğinin detaylı incelenmesi ve çıkarılacak mesajların netleştirilmesidir. Öyle ki Machiavelli, bu eseri sürgün yıllarında kaleme almış ve danışmanlık pozisyonu için işe alınmasını talep ederken birçok tavsiyede bulunmuştur. Bu tavsiyeleri geçmişten çıkardığı dersler ile doludur. Ayrıca yalnızca Prens isimli eserin birçok farklı çalışmaya konu edilmesi nedeniyle, farklı yorumların göz önünde bulundurulması gerekir. Bu metotlar ile siyaset felsefesinin uğradığı dönüşüm ve ulus devletlerin ortaya çıkış sürecinin incelenmesi yolu benimsenmiştir.

II. MACHIAVELLİST SİYASET FELSEFESİ

"Nasıl manzara resmi yapanlar, dağların ve yüksek yerlerin yapısını gözlemek için ovada alçak bir konumda duruyor ve alçak yerlerin yapısını gözlemek için dağların tepesine çıkıyorlarsa, aynı şekilde halkların yapısını iyi tanımak için prens olmak ve prenslerin yapısını iyi tanımak için de halktan biri olmak gerekir." (Machiavelli, Prens, 2013, s.38.)

Prens adlı eserden yapılan yukarıdaki alıntıya göre, yazar yönetici ile yönetilenler arasındaki sıkı bağa dikkat çekmektedir. Öyle ki bir halkın özelliklerini incelemek için, o halkın yöneticisi olmak gerekmektedir. Aksi halde halkın tepkilerini ve davranışlarını öngörebilmek mümkün değildir. Aynı şekilde bir yöneticiyi tanımak içinse, o yönetici tarafından yönetilmek gerekir. Bu anlamda halk ile siyasiler arasında sıkı bir bağ bulunması gerektiğini, bu bağın zayıflaması ise yöneticinin sonunu hazırlayacağını ifade etmektedir diyebiliriz. Dolayısıyla prens halkın hislerini ve ihtiyaçlarını anlamak için kimi zaman halktan biri olmalıdır veya halkın sorunlarını kendisine aktaran görevlileri bulunmalıdır. Bu şekilde halkın nabzı tutulabilir ve yönetsel tercihlerde bulunulabilir.

Machiavelli, niyetten çok başarıların önemini vurgulamaktadır. Bu anlamda idealize edilmiş siyaset felsefesi yerine, salt olgular üzerine kurulu bir siyaset anlayışı geliştirerek siyasetin gerek iktidara gelmek gerekse iktidarı korumak için stratejik ve teknik bir beceri olarak görülmesini sağlamıştır. Dolayısıyla siyasetin kuralcı yaklaşımlar perspektifinden çıkararak, özerk bir alana yerleşmesini sağlamıştır. Yöneticilerin dogmatik siyasi buyruklardan uzaklaşarak, realist bir bakış açısıyla halkını yönetmesi gerektiğini ifade etmektedir. Siyaset üzerinde etkili olan dini inanışların etkisini azaltmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda Ortaçağ'da Hıristiyanlık ile Antik Yunan'da ise ahlak ve erdem ile özdeşleşen siyaset anlayışını ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Seküler bir yönetim anlayışına geçişte rol oynadığı söylenebilir. (Ağaoğulları, 2015, s.176.)

Machiavelli, niyetten çok başarıların önemini vurgulamaktadır. Ona göre prensin niyeti yerine ulaştığı somut başarıların ve bulunduğu eylemlerin sonuçlarının önem arz ettiği bilinmektedir. Olaylar ve olgular insanların gördüğü biçimdedir; ancak çok az kişi olay ve olguları gerçekte olduğu gibi duyumsayabilir. Dolayısıyla çoğu zaman insanlar birbirlerinin eylem sonuçlarına bakmakta, niyetler ise ikinci planda ve görünmeyen unsur olarak kalmaktadır. (Machiavelli, Prens, 2013, s.102.)

Tarihteki önemli düşünürlerden olan Rousseau, Toplum Sözleşmesi adlı eserinde Machiavelli'nin yöneticilere ders veriyor gibi görünmesinden ziyade esasında halklara öğütler verdiğini söylemiştir. (Rousseau, 1999, aktaran Yaşlı, 2016, s.5.) Ancak Rousseau bu çıkarımı Machiavelli'nin Prens adlı eserinden değil, Söylevler isimli eserinden esinlenerek ifade etmiştir. Diğer yandan Hegel ise Machiavelli'nin amacını İtalya'nın siyasi birliğini sağlamak olarak özetler. Nitekim Machiavelli'nin İtalya'da siyasal birliğin sağlanmasını, bireysel özgürlüklerin tesisinden daha önemli gördüğünü ifade etmektedir. (Hegel, 1975, aktaran Yaşlı, 2016, s.6.)

a. Prenslerin Nitelikleri ve Davranışları Üzerine

Yazara göre prens, gücü elde etmek için ve gücü elinde bulundurmak için bazı özelliklere sahip olmalıdır. Bu başlık altında yönetici prensin, kendisine geniş coğrafyalarda saygı duyulması için kendisinde bulunması gereken özelliklere yer verilecektir.

"Tuzakları fark etmek için tilki, kurtları korkutmak içinse aslan olmak gerekir."

(Machiavelli, Prens, 2013, s.102.)

Prensin kendine yönelen saldırıları defetmesi için aslan kadar güçlü ve cesur, kendisine kurulan tuzaklardan korunması içinse tilki kadar kurnaz olması gerekmektedir. Yazarın bu cümlesinden anlaşılacağı üzere prensin iki temel özelliği bulunmalıdır. Bunlardan ilki güçlü olması -kimi zaman zayıflaması durumunda dahi güçlü görünmesi gerektiğinin altı çizilmektedir-, ikincisi ise açık gözlü olmasıdır. Yazar yöneticinin bu niteliklere sahip olmaması halinde, bu niteliklerin gereklerine göre hareket edilmesi gerektiğini söyler.

Basiretli bir yöneticinin siyasi manevraları önceden sezip harekete geçmesi gerekir. Öyle ki kimi zaman harekete geçmek için çok geç olabilir. Bu nedenle yöneticinin barış zamanlarında ve rahatlıkta, zor zamanlara yönelik hazırlıklar yapması gerekir. Bu hazırlıklar kişiyi koruyacak, halkın güvenliğini ve huzurunu sağlayacaktır. Bu nedenle prens, huzurlu zamanlarını kendini eğitmekle geçirmelidir. Aksi halde zor durumlarla karşılaştığında yapacağı hamlelerin iyi belirlenmesi mümkün olmayabilir. (Machiavelli, Prens, 2013, s.123.)

Basiretli davranmasını bilen bir yönetici, kimi zaman vaatlerinin gereğini yerine getirmemelidir. Öyle ki eğer bu vaatler yöneticiyi zor durumda bırakacak veya zarar görmesine neden olacak ise, verdiği sözün nedeni ortadan kalkmış kabul etmelidir. Buna paralel olarak Machiavelli, dinen haram ya da ahlaken kötü gibi kavramları kaldırmıştır. Yerine siyaseten başarılı ya da başarısız kavramlarını getirilmiştir. Bu kapsamda yöneticinin iktidarını elde tutması ve ülkesinin bekasını sağlaması yönündeki eylemleri iyi eylemler olarak görülmelidir. Nitekim siyaset dünyevi bir iştir.

Machiavelli'nin yaşadığı dönem itibariyle iki tür yönetim biçimini benimsediği söylenebilir. Bunlardan birincisi Cumhuriyettir. İkincisi ise prensliklerdir, yani monarşidir. Devlet kuramına ilişkin açıklamalara ikinci bölümde yer verilecektir ancak burada yer gelmişken şunu belirtmek gerekir ki; yazarın yoğunlaştığı husus monarşi yönetimindeki prenstir. Dolayısıyla siyaset felsefesinin temelinde

günümüzdeki kuvvetler ayrılığı prensibi yerine, tek adam rejimine yönelik tespitleri yer almaktadır. Bu açıdan Machiavelli'nin tüm öğütlerini ve tavsiyelerini monarşi yönetimine ilişkin anlamak gerekir. Nitekim yazar bu yüzden prene birçok öğüt vermektedir. Amaçladığı husus parçalı yapıda bulunan şehir devletlerini tek çatı altında toplayan güçlü bir prens imgesine tavsiyelerde bulunmaktır. Ayrıca kendisi de prensin danışmanı olarak çalışmak ister.

Kaynağını insan doğasından olan siyaset kavramının, insanın yapısına uygun şekillenmesi gerekmektedir. Bu anlamda prens, dini buyruklardan olan Hıristiyan etiğine itaat etmek zorunda değildir. (Machiavelli, Prens, 2013, s.45.) Zira prensin siyasal amaçlara ulaşması için bu etik anlayışından uzaklaşması gerektiğinin altı çizilmiştir. Ancak bu husus Machiavelli'nin yaşadığı dönemde kendisinin dinsiz ve isyankar olarak nitelendirilmesine sebep olmuş ve birçok kez tepkilerle karşılaşmıştır.

Yazara göre yöneticinin halk tarafından sevilmesindenense, ondan korkulması daha iyidir. Öyle ki insan doğası gereği duyguların ve hislerin sürekli bir değişim içinde olabileceği ifade edilmektedir. Birkaç eylemin duyguları tam tersine dönüştürebileceği ve bu yüzden sevilmenin kaygan bir zeminde yönetici için tehlike arz ettiğini söylemektedir. Romalı bir ordu komutanı ile Hannibal'ı karşılaştırmış ve Hannibal'ın ordusunda saygı duyulan ve korkulan bir karakter olması nedeniyle savaşı kazandığına yer vermektedir. Romalı ordu komutanına karşı ise isyanlar baş göstermiştir. Tıpkı bu olayda gerçekleşen hadisenin gösterdiği gibi, Machiavelli prensin korku uyandırmasının sevilmesinden daha etkili olacağını söylemektedir.

İnsanlar sevdikleri bir kişiyi kendi çıkarları söz konusu olduğunda mağdur edebilirler. Korku uyandıran bir kişiye kıyasla, sevilen kişi daha az önemsenir. Sevgiyi hatır bağı ayakta tutmakta iken, korkuyu cezalandırılma korkusu ayakta tutar. Kişisel çıkar hatır bağına kolayca koparabilirken, cezalandırılma korkusu insanı hiçbir zaman terk etmez. Bununla birlikte prensin nefret edilmeyecek seviyede kalması önemlidir. Dolayısıyla prensin nefret edilmeyecek seviyede korku uyandırması gerektiğini söyler. (Machiavelli, Prens, 2013, s.99.)

Halkı temel alan ve halk tarafından benimsenen bir prens, gerek savaş meydanında komuta etmesiyle gerekse yürekli bir kişi olarak zorluklar karşısında

mücadeleci olmasıyla halkın karizmatik otoriter kişiliğini oluşturur. Bu anlamda otorite tiplerinden karizmatik otoriteye dikkat çekilmektedir. Prens, kişiliğiyle ve kurduğu düzenle halkın moralini yüksek tutabilirse asla halk tarafından ihanete uğramaz çünkü halk prene ihtiyacı olduğunu bilir.

b. Yöneticilik İlkeleri Üzerine

Yazar prensin ülkesini yönetirken yurtseverlik ilkesine bağlı olması gerektiğini savunur. Ona göre ancak yurttaşların özgürlüğünü ve refahını düşünen bir yönetici başarılı olabilecektir. Bu düşüncesine yol açan husus, İtalya'nın kuzeyli barbar kavimler tarafından istila edilmesidir. İtalya'nın özgürlük mücadelesine paralel biçimde yöneticinin yurtseverliğini dış güçlere karşı kazandığı bağımsızlığa dayandırır. Bu sayede istikrarlı bir devlet yönetimi ve yasal uygulamalarla ilişkili olarak yöneticinin kazandığı ün ve şöhret giderek yayılacak; halk nezdinde yöneticinin meşruiyeti tartışılmaz hale gelecektir. (Strauss, 2017, s.89.)

Rönesans insanının yaşadığı düzende, birey kendini bulmak ve aydınlanmak için ruhani öğretilere sığınmak yerine aklını kullanmaya başlamıştır. Bu dönemde insanın kendi aklına egemen olduğu ve hür iradesiyle hem iyi eylemlerde hem de kötü eylemlerde bulunabileceği söylenmektedir. (King R., 2018, s.12.) Dolayısıyla böyle bir düzenin hakim olduğu İtalyan halkının yönetiminin ancak seküler bir anlayışla gerçekleştirilmesi yazar tarafından prens adlı eserde ifade edilmektedir. Seküler siyaset felsefesinin temelinde ise etik ve ahlak kavramları yerine, halkın ortak yararı ağır basmaktadır. Nihayetinde prens, halkın ortak yararını gözetmeli; etik ve ahlak kavramlarını bir kenara bırakmalıdır. Bu düşünceleri sayesinde yazar, yönetim ilkelerinde modernitenin kurucularından kabul edilmektedir. (Baldini, 2018, s.18.)

Kilise ve feodal yönetimlerin karşıtı olarak monarşinin ortaya çıkması Machiavelli'nin prensteki politik söylemini etkilemektedir. Bu doğrultuda İtalya için kurulması hedeflenen ulusal birlikte ve düzende egemenliğin tek bir kişi olan prente toplanması gerektiği ifade edilmektedir. (Öztürk, 2014, s.80) Siyasal gücün paylaşılmasında karşılaşılan sorunlar nedeniyle gerçekleşen savaşlar bu dönemin bir şiddet dönemi olarak görülmesine yol açmıştır. Bu nedenle Machiavelli, devletin huzuru ve güvenliği için gerektiğinde savaştan kaçınılmamasını söylemektedir. Güç

odaklı ve savaştan korkmayan bir yönetim ilkesini ortaya koymaktadır. Savaştan kaçmanın yalnızca ülkenin zararına ertelenmesi olduğunu ifade etmektedir. Zira bu ihtimalde halk arasında süregelen bir karışıklık ve huzursuzluk hali mevcut olacaktır. (Machiavelli, 2013, s.49.)

Yazar prens isimli kitabında yöneticilik hakkında tavsiyeler vermiş olsa dahi, Machiavellist siyaset felsefesi belirli bir özneyi hedef almamaktadır. Öyle ki her yönetim biçimi bu tavsiyelerden pay çıkarabilmektedir. Bu anlamda dönemini aşan görüşlere yer verdiği kabul edilmektedir. Bu anlamda yazarın siyaset felsefesine ilişkin görüşleri bir özne üzerinde toplanmadığı için bilimsel görülmektedir. (Althusser, 2010, s.28-29.) Yazar eserlerinde birden çok hükümet ve yönetim biçimi üzerine kafa yormuş ve yasaların insanlar üzerindeki etkilerinden bahsetmiştir. İnsanın sonsuz arzularının bulunması ve kötülüğünün vurgulanması örnekleri siyaset felsefesinin evrensel nitelikte olmasını sağlamaktadır. (Althusser, 2010, s.30.) Nitekim açıklanan bu nedenle, yazarın belirlediği yönetim ilkeleri sadece yaşadığı dönem ve coğrafya ile sınırlı kalmamış; söz konusu ilkelerin günümüze dek ulaşmasını sağlamıştır.

Diğer yandan Machiavelli politik görüşlerin evrensel nitelikte olamayacağını, yönetim ilkelerinin her daim şekil değiştirebileceğini ifade etmektedir. Evrensel ve kalıcı olanın yalnızca halkın doğası ve davranışları olacağını belirtmiştir. "*İnsanlar her zaman bir ve aynı doğayla doğar, yaşar ve ölürlür.*" (Machiavelli, 2013, s.78.)

Yazar Söylevler isimli eserinde, benzer bir anlatım biçimiyle yönetim üzerine belirlediği siyaset kuramını açıklamaktadır. "*Bir devlet planlayan ve onun için yasalar düzenleyen kişinin, insanların kötü olduklarını ve özgür hareket alanı buldukları zaman ruhlarındaki kötülüğe göre davranacakları önceden varsayılması gerekir.*" (Machiavelli, Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler, 2009, s.36-37.)

Yazar seküler yönetim anlayışının rasyoneliteye dayanması gerektiğini, ahlaki kurallar ve erdem tanımlamalarının ideal devlete ilişkin olduğunu, ancak gerek o 15. ve 16. yüzyılda gerekse günümüzde ideal devlet anlayışından çok uzak olduğumuz somut olgular üzerine kurulmuş devletlerde yaşadığımızı belirtmektedir. Tıpkı halkı

oluşturan tüm insanlar gibi, yöneticinin de hem meşruiyeti adına hem de halkın refahı ve huzuru adına aklıyla doğru kararlar verebileceğini ifade etmektedir. (Ağaoğulları, 2015, s.327-328.)

Latince ve Yunanca dilini bilen, Yunanca okumalarla Antik Yunan felsefesinden esinlenen yazar iki temel kavramdan bahsetmiştir. Bu kavramlar *virtu*¹ ve *fortuna*²'dir. Yöneticinin *virtu* ve *fortuna*yı etkileyebilmesi için dönemin koşullarına uyum sağlaması gerekir. Bu anlamda erdem, güç ve cesaret yöneticinin ahlaki bir özelliği değil; onun etkin ve başarılı olması durumudur. (Armaner, 2018, s.97.)

Yazar kimi zaman cumhuriyet yönetimlerinde soyluların halk üzerinde baskı kuracağını öngörmüştür. Halkın soylular tarafından ezilmesinin ve emeklerinin sömürülmesinin bazı sorunlara yol açacağını düşünmektedir. Bir taraf ezilmemek isterken bir taraf ise ezmek ister ve bu çatışma devletin yapısında üç soruna vücut verebilir: prenslik, özgürlük ya da kargaşa. (Machiavelli, 2013, s.71.)

Yazarın sınıf çatışmasına ilişkin yaptığı bu tespitinde, prensin soyluların arasından seçilmesiyle halkın tekrar ezilmesi söz konusu olacaktır. Bu durumda yine çatışma devam eder. Ancak prens, halkın tarafında yer alırsa bu durumda soylular gibi kurnaz ve çıkarıcı bir sınıfa karşısına alır. Uzak görüşlü olan soylular sınıfı ise her zaman kendilerini kurtaracak önlemleri alabilmektedir. Üstün geleceğine inanılan yeni bir prens soylular tarafından öne çıkarılabilir ve halk yanlısı olan prens iktidarını kaybedebilir. Bu dilemmada yazar, prensin halk tarafında yer alması gerektiğini söyler; zira prensin her zaman aynı halkla yaşaması gerekir. Ancak soylular olmadan da prens varlığını sürdürebilecektir. Özetle bir prensin ya da yönetici olan devlet adamının halkla dost olması gerekir. Aksi taktirde prens kötü günlerinde yalnız kalmaya mahkumdur. (Machiavelli, 2013, s.72.)

Prens tarafından görevlendirilen yönetici vasfına haiz görevlilerin bulunduğu yönetimlerde prensin her daim risk altında bulunduğu söylenmektedir. Merkezi otoritede yer alan prens, tümüyle yöneticiliğe atadığı kişilerin iradelerine bağlıdır. Bir

¹ *Talih tanrıçasını etkileyecek özellikler olarak güç, cesaret ve erdem anlamına gelir.*

² *Talih, kader ve yazgıya bağlı olarak elde edilen başarıları bahşeden Tanrıcadır.*

nevi prensin kaderi bu yöneticilerin elindedir. Kimi zaman prensi yüceltebilir, kimi zamanda ise prensin zararına işler yapılabilir. Ayrıca bu yöneticiler bazı zor günlerde kolayca ihanet edebilirler. Zira söz sahibi yöneticiden buyruk almaya alışmış halk, prensin otoritesini reddedebilir. İstikrarsız dönemlerde prens her zaman güvenebileceği kişi sıkıntısı çekmektedir. Öyle ki yurttaşların devlete ihtiyaç duyduğu sakin dönemlerde herkes seferber olurken, devletin güvenilir yurttaşa ihtiyacı olduğu dönemde çok az yurttaş bulunur. Dolayısıyla prensin sakin zamanları baz almaması gerekir; öyle ki sakin zamanda ölüm uzakta iken herkes koşturur, herkes vaatlerde bulunarak onun için canını vermek ister. Ancak ölüm yakın iken bu kişiler kaybolur. Nihayetinde bilge bir prens yurttaşlarının her zaman ve her koşulda, kendisine ve devletine gereksinme duymasını sağlayacak bir yol bulmalıdır. (Machiavelli, 2013, s.75)

Machiavelli bir eylem düşünürüdür ve somut gerçeklikle ilgilenir. Yönetim ilkelerini somut olgulara ve sorunlara dayandırır. Machiavelli'nin somut duruma yönelik somut çözümler arayışı, Marx'ın ifade ettiği "*Dünyayı yorumlamak yetmez; onu değiştirmek gerekir.*" sözüne uygun düşer. Zira Machiavelli, somut sorunlara ve ihtiyaçlara göre bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu anlamda siyaset felsefesinin günümüze dek ulaşması, belirlediği yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve diğer filozoflardan ayrılması bu belirleyici özelliğiyle sağlanmaktadır. Öyle ki tarihte ismi ideolojiye dönüşmüş ender kişiliklerden biridir.

III. MAKYAVELİZMİN ULUS DEVLETE OLAN YANSIMALARI

Siyaset felsefesi bölümünde belirtildiği üzere prensin güçlü olması ve korku uyandırması gerektiği söylenmiştir. Fakat diğer yandan Makyavelist yaklaşımda halkın özgürlüğü önem arz etmektedir. Öyle ki nefret edilmenin iyi bir durum olmadığı yazar tarafından belirtilmiştir. Bu anlamda yazar, gücün sınırlı olması gerektiği görüşündedir diyebiliriz. Bu güç ile halk üzerinde fiziksel tutsaklık ve keyfi müdahalelerde bulunulmamalıdır. (Colish, 1971, s.324.) Bu özgürlük anlayışında gerek halkın bireysel özgürlüğü, gerekse de devletin siyasi bağımsızlığı kastedilmektedir. Dolayısıyla bireysel ve siyasal olmak üzere birbirinden farklı iki formun ortaya çıktığı söylenebilir. (Şahin, 2008, s.33-34.) Aksi halde monarşinin geçerli olduğu yerde tiranlığa varan uygulamaların önüne geçilmesi Makyavelist

yaklaşımında önem arz etmektedir. Bu bağlamda yazara göre, yönetim meşruiyete dayanmalıdır.

Yazara göre, yönetimin meşruiyeti öncelikle siyasi birliğin sağlanmasından, daha sonra ise halkın özgürlüğünden geçer. Yalnızca siyasi birlik yeterli değildir çünkü halk üzerinde büyük bir baskı kuran yöneticinin zamanla tirana dönüşebileceğinin altı çizilmektedir. (Machiavelli, 2013, s.81.) Bu anlamda bir denge-fren mekanizmasının gerektiğine işaret eder ancak bu mekanizmayı sağlayan kişinin prens olması gerektiğini ifade eder. Fakat günümüzde örneğin başkanlık sisteminde, yasama ve yargı erkleri denge ve fren mekanizmasını oluşturmaktadır. Bu anlamda yazarın öngördüğü mekanizmanın yöneticinin şahsından çıkarak, devletin yapısına yerleştiğini söylemek mümkündür.

Kapitalist üretim ilişkileri bazı görüşlere göre 15. yüzyılda İtalya'daki parçali durumda bulunan şehir devletlerinde ortaya çıkmıştır. Machiavelli'nin insanı egoist, nankör ve sırf kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden bir canlı olarak tasvir etmesinde şüphesiz yaşadığı dönemde ortaya çıkan kapitalizmin etkisi büyüktür. (Wood, 2005, s.198) Sınıfsal eşitsizliklerin ortaya çıktığını fark eden Machiavelli, ortak iyi kavramını ortaya atmıştır. Ticaret üzerinde tekel güce sahip bankerlerin siyasal kurumlar üzerindeki baskısını gözlemlemiştir. Yazar kurucu iktidar konumunda olan Prensten ekonomik eşitsizliklerin önüne geçmesini talep etmektedir. Bu amaçla söz konusu olumsuzlukları hafifletme yönünde yasalar yapılmasını ve yurttaşların bu yasalara uymasının gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla yazar yalnızca Prensi değil, aynı zamanda yurttaşları da ortak iyi ve kamu çıkarı için hareket etmekle yükümlü görmektedir. Böylece yazarın bu husustaki düşüncelerinin ulus devletlerdeki karşılığının sosyal devlet anlayışı olabileceği kanaati doğmaktadır.

Yazar siyasi birliğin sağlanması halinde, yani bir nevi ulus devletinin kurulması ihtimalinde dahi uzun vadede bir bozulmanın ve yozlaşmanın görüleceği kanaatindedir. (Machiavelli, 2009, s.93.) İnsan tutkularının aynı olduğu ve sürekli çatışma hali bulunduğu için önemli olan bu çatışmayı sonlandırmak değil; uzun bir zamana yaymaktır. Ancak her ihtimalde yozlaşmanın kendini tekrar edeceğini belirtmektedir. Fakat her halükarda gerek ortak iyi ve ülke güvenliği için gerekse yurttaşların özgürlüğü ve huzuru için, yurttaş-toplum-devlet üçlemesinde bir tirana

ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Fakat bu yöneticinin devletin yararı için çalışması halinde tasavvur edilen Prens olacağı, kendi siyasi kariyeri ve meşruiyeti için hareket etmesi durumunda ise tirana dönüşeceği ayrıca yinelenmektedir.

Yazar insan karakterinin doğası gereği kötülük barındırdığını, devletin ise insan doğasının kontrolünü sağlamak üzere ortaya çıktığını ileri sürmektedir. (Köker, 2004, s.199.) Bu anlamda görüşleri Thomas Hobbes'un kargaşa ve kaos teorisiyle benzerlik göstermektedir. Diğer yandan yazara göre bir toplumsal düzenin kurulması için ancak tek bir aklın egemen olması gerekir. Devlet düzeninin kurulmasında ve sürekliliğin sağlanmasında tek bir aklın egemenliği ona göre en iyi çözüm olabilecektir. (Machiavelli, 2009, s.62.) Dolayısıyla yazara göre devletin ortaya çıkması için yöneticinin tek olması ve bu kişinin yönetimin her şeyi olması gerekmektedir. (Althusser, 2010, s.98.) Yazara göre insanlar rastgele ve kendiliğinden bir araya gelmişler; aralarında herhangi bir anlaşma yapmamışlardır. Dolayısıyla devlet rastlantısalıdır. (Machiavelli, 2009, s.31.)

a. Ulusal Ordunun Önemi Üzerine

"Virtù contraa furore

"Erdem öfkeye karşı

Prenderà l'arme; e fia l' combatter corto:

Silahlanacak ve kısa sürecek savaş:

Che l'antico valore

Çünkü eski cesaret

Nell'italici cor non e ancor morto."

Henüz ölmedi İtalyanların yüreğinde."

(Machiavelli, 2013, s.137.)

Prens adlı eserin bitişinde yazar böyle bir dörtlüğe yer vermektedir. Bu dörtlük yazarın kendisine ait değildir, Petrarca isimli bir kişi tarafından yazıldığı söylenmektedir. Dörtlükte cesaret, silahlanma ve savaş kavramları üzerinde durulmaktadır. Öyle ki İtalyanların yabancı akınlarından acı çektiğini ve kurtartılmayı beklediğini söylemektedir. Prenslerinin bir kurtarıcı olacağını ve halklar tarafından sonsuz bir sevgiyle karşılaşacağını belirtmektedir. Bu acılara son veren Prens intikama susamış İtalyan halkı için tek kurtuluş yolu olduğunu ve sarsılmaz bir inanç ve bağlılıkla halkın kendisine güveneceğini ifade etmektedir. Barbar tahakkümlerine son verecek olan Prens bu görevli yüreklilik ve umutla üstlenmesi gerektiğini söylemektedir.

Rönesans döneminde İtalyan şehir devletleri ticaret yolu hakimiyeti ve hümanizm akımının öncüsü olmasıyla öne çıkarken; defalarca uğradığı istilalar yüzünden alt üst olmuştur. Düzenli ve ulusal bir ordu eksikliği nedeniyle savunmasız durumda olan İtalyan şehir devletlerinin Kuzeyli ülkeler tarafından yağmalanması söz konusu olmuştur. Bu olaylara tanık olan yazar, Prens'in sağlam temellere ihtiyaç duyduğunu ve bu temellerden birinin ise iyi ordular olduğunu söylemesi gerekmiştir. (Machiavelli, 2013, s.81.)

Paralı ve yardımcı orduların yarımsız ve tehlikeli olduğunu belirtir. Bu orduların istikrar sağlamadığını ve güven vermediğini söylemektedir. Bu askerlerin birlikten yoksun, disiplinsiz ve sadakatsiz olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu askerleri onları savaş alanında tutan cılız maaşları dışında bir neden yoktur. Barış zamanında bu askerlerin, savaş zamanında ise düşmanların talanına uğranılacağı gerçeğiyle Prens'i uyarmaktadır. Cılız maaşları ise onları Prensleri için ölmeyi göze alacak nitelikte görülmez. Savaş olmadığı sürece Prens'e bağlılıktan onur duyarlar ancak savaş çıktığı vakitte ya kaçarlar ya da kaybolurlar. Hiçbir Prensliğin kendi ordusuna sahip olmaksızın güvende olmadığını belirtir. Aksine zor durumlarda Prensliği inançla savunacak güçten yoksun kaldığı için, tamamen talihin buyruğu altında kalmaktadır. (Machiavelli, 2013, s.82.)

"Quod nihil sit tam infirmum aut instabile quam fama potentiae non sua vix nixa." (Hiçbir şey; kendi gücüne dayanmayan bir iktidarın ünü kadar zayıf ve değişken değildir.)

Öz ordunun uyruklardan, yurttaşlardan ve görevlilerden oluşacağını söylemektedir. Ötekilerin hepsi paralı asker ve yardımcı olarak görülmelidir ve bu kişilere güven duyulmamalıdır. Machiavelli'nin ulusal orduya ilişkin bu görüşleri, günümüzdeki birçok ülkede görülen gerçeklerdir. Öyle ki ölümden sonra hayat inancı ile şehitlik mertebesi çok yüce görülmekte ve ülke için ölmek kutsal bir davranış olarak görülmektedir. Zira bu davranışın ardında kişinin kendisinin ve geçmiş soyunun yaşadığı, ayrıca gelecek nesillerin yaşayacağı topraklar için ölmeyi göze almak gibi şerefli bir duygu bulunmaktadır. Devletin ve milletin iyiliği için çabalamak ve emek vermek nasıl faydalı eylemler ise, ölmek bir insanın devleti için yapabileceği en büyük erdemdir.

Machiavelli'nin Prens adlı eserinde sıklıkla değindiği savaş kavramı günümüzde farklı boyutlara evrilmiştir. Günümüz savaşı daha çok emperyalist güçlere karşı verilen dijital, kültürel ve psikolojik savaştır. Ülkeler bu savaşlarda kendi ordularına bulundurmakla kendilerini mükellef görmektedirler. Ayrıca silah teknolojisi ve savunma sanayinin ilerlemesi, ordu kavramıyla birlikte araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda ulusal ölçekte ordu kavramıyla birlikte insansız hava araçları gibi tehdit unsuru oluşturabilecek teknolojik yapıların ortaya çıkması gerekmiştir. Ancak günümüzde her ulusun kendisine ait küçük veya büyük orduları bulunmaktadır. Ordu savaş ve kriz halinde ülkelerin birliğini ve güvenliğini korumakla görevli görülmektedir. Zira yıllar geçse de ulusal çatışmaların yaşandığını görmekteyiz.

b. Parçalı Yapının Terkedilmesi ve Siyasi Birliğin Önemi Üzerine

Prens parçalı yapıda bulunan hanedanlıkları, krallıkları ve şehir devletlerini bir araya getiren egemen güç olmalıdır. Siyasi birliğin sağlanması ancak ve ancak etkin bir Prensle mümkün görülmektedir. Parçalı yapıda bulunan birliklerin, siyasi birliğini tamamlamış bir güç karşısında zayıf düşeceği belirtilmektedir. Öyle ki büyük bir kitlesel işbirliği ve dayanışma ile parçalı halde bulunan küçük birliklerin gücü eşit değildir. Yazarın eserini kaleme aldığı dönemde İtalya dışında Avrupa'nın bazı bölgelerinde feodal yapılar ve prensliklerin bulunduğu bilinmektedir. Bu parçalı yapılar zamanla varlığını merkezi otoritelere bağıllıkla sürdürmüşlerdir. Nitekim işbirliği ve dayanışma içinde hareket etmeleri mümkün hale gelmiştir. Oysa İtalyan şehir devletleri birbirlerinden bağımsız ve ulus bilincinden yoksun biçimde saldırılara maruz kalmıştır.

Yazarın eleştirdiği husus bu parçalı yapının zayıflığıdır. Birleştirici güç noksanlığı ve yönetim biçimlerinin çeşitliliği nedenleriyle, bu yapılar yenilgilere maruz kalmış ve istila edilmiştir. Prens'in tüm parçalı yapıda bulunan yerleşimler üzerinde hakimiyet kurmasını ve çatı bir devlet oluşturması gerektiğini ifade eder. Örneğin bir başka örnek olarak Anadolu'da kurulan beylikleri değerlendirebiliriz. Beylikler döneminde siyasi istikrarsızlık nedeniyle bir ilerleme kat edilememiştir. Ancak beyliklerin güçlerini birleştirmesine müteakip fetihlerde başarılar kazanıldığı bilinmektedir.

c. Yasalar Üzerine

Hukuk doğrudan devletin özünden ortaya çıkmalıdır. Öyle ki yasalar devlete bağlı olmayı sağlamakla, aynı zamanda hükümdarın güçlü bir devlet için kullanacağı aracı oluşturur. Hukuk devlet için var olmalıdır ve toplumsal enerjinin iyiye kullanılmasını sağlamalıdır. Bu nedenle nasıl ki fakirlik insanları çalışmaya sevk ediyor ve çalışmak zorunda bırakıyorsa, yasalar da insanları iyiliğe sevk etmelidir. (Machiavelli, 2009, s.54.)

Öte yandan yasalar yöneticinin kişisel arzularından toplumu korumayı sağlar. Kamusal refahı sağlayan unsur yöneticinin buyrukları değil yasalar olmalıdır. Yurtseverlik ve ortak iyi kavramları yasaların etkin biçimde uygulandığı toplumlarda görülebilir. Yasaların düzenlenmesinde insanların kötü doğalarını hesaba katmak gerekir, yazara göre yasaların en temel görevi insanların kötüye meyilli doğalarını baskılamaktır. Bu nedenle devletin kurulmasında ve yasaların düzenlenmesinde, özgür alan buldukları zaman insanların ruhlarındaki kötülüğe göre hareket etmeleri göz önünde bulundurulmalıdır. (Machiavelli, 2009, s.36-37.)

Yasalar her zaman kamusal refahı sağlamada yeterli değildir. Bu durumda yazara göre iktidarın araçları arasında din bulunmaktadır. Öyle ki din, insanları harekete geçirmenin ve ikna etmenin en kolay yollarından biridir. Tanrı'ya yönelmek yeni yasaların önemini anlayamayan insanları ikna etmenin tek yoludur. (Machiavelli, 2009, s.70-71.) Bu sebeplerle Prens gerektiği halde dine başvurmasını öğütler. Siyaset kuramında seküler bir yönetim anlayışını benimsemiş olması ve bu açıdan Batı Avrupa tarihinde bir ilk olması yönüyle öne çıkmış olsa da, dinin siyasi araçlar için önemli bir role sahip olduğunu kabul etmektedir. İnsanların bir arada elverişli koşullarda yaşamaları için dinsel argümanlara sahip çıkılması gerektiğini yineler. (Viroli, 1989, s.407-408.)

"Çünkü basiretli bir adamın bildiği birçok iyi şey, diğerlerini ikna edecek kadar kendiliğinden basit ve akılcı şeyler değildir. Dolayısıyla bu zorluğu ortadan kaldırmak isteyen akıllı kişiler Tanrıya başvurudular." (Machiavelli, 2009, s.70-71.)

ç. Halkı Bir Arada Tutan Ortak Tarih Üzerine

Ulus devletleri bir araya getiren ve bir arada tutan olgu ortak tarihtir. Aynı coğrafyalarda yıllarca yaşam süren, kimi zaman birbiriyle savaşan kimi zaman ise barış halinde olan topluluklar mevcuttur. Bu toplulukların dili, kültürü ve tarihi ortaktır. Kimi zaman ticaret ve göçler nedeniyle etkileşim yaşanmış ve birbirine benzerlik gösteren toplumlar haline gelmişlerdir.

Yazar eserinde siyasi birliğin anahtarı olarak ortak tarihsel bağı ileri sürmektedir. Zira İtalyan şehir devletlerinin birbirini korumasında ve kollamasındaki tek sebep yakın bir coğrafyada yaşıyor olmaları değildir. Aynı zamanda bölgede yıllardır birlikte yaşam sürmeleri gerçeği vardır. Tarihsel bağın önemi vurgulanmış ve siyasi istikrarın korunmasındaki etkenlerden biri olduğu belirtilmiştir.

Günümüz ulus devlet bilincindeki en önemli unsurlardan biri tarihsel kökendir. Tarihsel kökeni bulunan halk toplulukları ulus devleti meydana getirmiş ve bu tarihsel bağ sayesinde ulus devletler varlığını sürdürmüştür. Sosyolojik ve tarihsel bağın ulus devlete giden yoldaki etkisi büyük olmuş, aynı zamanda bu yapının korunmasındaki işlevi öne çıkmıştır.

IV. SONUÇ YERİNE

Her zaman ve her yerde iyi olmaya çalışan kişinin bu kadar kötü insan arasında yaşamayacağı günümüzün bir gerçeğidir. Fakat bu durumun belki de iyi tarafı, yeni bir durum olmamasıdır. Zira bunun 500 yıl önce yaşamış Machiavelli'nin söylemlerini etkilemiş bir durum olduğunu bilmekteyiz. Hatta söz konusu bu durumun daha uzak geçmişlere dayandığına dair birçok günümüze uzanan gerçek mevcuttur. Etik davranmanın ve iyi olmanın kişiye her zaman kazandırmayacağını söyleyen ilk kişi Machiavelli olmuştur. Bu nedenle birçok kesimden tepki toplamış ve hatta şeytani bir karakter olduğu dahi rivayet edilmiştir.

Kalıpların dışına çıkmanın ve alışlagelmiş sözler dışında yeni sözler söylemenin cesaretini kendinde bulan Machiavelli aslında ulusu için kendisini tehlikeye atmıştır ve tüm ithamları göz alarak cesur bir eylemde bulunmuştur. Devlet

ve yönetim kavramlarını gününün ezberlerini bozarak yeniden ele almıştır. Bu nedenle modern siyaset felsefesinin kurucusu olmuştur.

Yönetime ve devlete yönelik etkileri günümüzde çıkar maksimizasyonu ile hareket eden, politik manevralar göstererek siyasi emellere ulaşmayı amaçlayan liderlerde görülmektedir. Kimi zaman bazı eylemlerde halkın çıkarından çok, bir takım lider kişiliklerin çıkarlarının öne çıktığını görmek mümkündür. Antik Yunandaki siyaset felsefesinin temeli olan ahlaki ve erdemli davranış yerini faydacı bir yaklaşıma bırakmıştır. Tabii ki Machiavelli tek başına bu koskoca dönüşümün öncüsü olmamıştır. Birçok etkenin bulunduğu dönemsel paradigmalarda şekil değiştirmesinde günün koşullarının belirleyiciliği tartışmalıdır.

Kapitalizmin ilk olarak ortaya çıktığı kabul edilen bölgede, ilk kapitalist insanla tanışan yazar insan doğası üzerine tespitlerde bulunmuştur. Bu tür üretim ilişkilerinin insan doğasındaki kötülüğü ortaya çıkardığını söylemiştir. Bu düzende kötülükler arasında kalan insan, her gününü aslında bir yaşam mücadelesi olarak geçirmektedir.

Devlet ve yönetime ilişkin görüşleriyle öne çıkan yazar, ulus devletlerin ortaya çıkması gibi büyük yapısal dönüşümlere tek başına etki etmiştir diyemeyiz; ancak bu dönüşümlerin nedenleri öngörmüştür diyebiliriz. Öyle ki dönemin Prensine verdiği öğütlerde ulus devlete giden bazı öncüllerin bulunduğunu söylenebilir. Dolayısıyla vermiş olduğu öğütlerin çağın ötesinde olduğunu görmek gerekir. Yaşadığı günün koşullarında şeytani görülen ve bu hafta ile ismi anılan yazar, aslında ulusunu ve devletin somut dinamiklerini çözümleyen bir düşündürüdür.

KAYNAKÇA

- Ağoğulları, M. A. (2015). “Niccolo Machiavelli: Prensın İktidarından Devlete”.
- Ağoğulları M. A. (Ed.). Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağoğulları, M. A., & Köker, L. (ed.). Tanrı Devletinden Kral Devlete. Ankara: İmge Kitapevi.
- Althusser, L. (2010). İki Filozof: Machiavelli – Feurbach. (Çev. A. Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Armaner, T. (2018). “Machiavelli, Fichte ve Siyasi Erdem”, Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite: Akal, C. B. (drl.). Dost Kitabevi, Ankara, 96-103.
- Arslan, Mahmut. Niccolo Machiavelli ve Machiavelizm. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 2012.
- Baldini, E. (2018). “Machiavelli, Makyavelizm ve Siyasi Modernite Sorunu”, Machiavelli, Makyavelizm ve Modernite: Akal, C. B. (drl.). Dost Kitabevi, Ankara, 11-25.
- Colish, Marcia, L. (1971). The Idea of Libertyin Machiavelli, Journal of the History of the Ideas, 32 (3): 323-350.
- Çolak, Ömer. İtalyan Şehir Devletleri'nin On Dördüncü Yüzyıldan İtibaren Geçirdiği Ekonomik Değişimin Rönesans Hareketine Olan Etkisi, academia.com, s.4.
- Hegel, G.W. F. (1975). Lectures on the Philosophy of World History, Cambridge: Cambridge University Press.
- King, R. (2018). İktidar Filozofu: Machiavelli. (Çev. V. Atmaca), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Köker, L. (2004). “Rönesans ve Niccolo Machiavelli”.

- Machiavelli, Niccolo. (2013). Prens, (Çev. Kemal Atakay), Can Yayınları, İstanbul.
- Machiavelli, N. (2009). Söylevler, (Çev: Alev Tolga), İstanbul, Say Yayınları.
- Rousseau, J.J. (1999). Discourse on Political Economy And The Social Contract, (Ed. ve Çev. Betts, Christopher), Oxford, Oxford University Press.
- Strauss, L. (2017). Politika Felsefesi Nedir? (Çev. S. Zelyüt), Öteki Yayınevi, İstanbul.
- Şahin, B. (2008). “Özgürlük Ekseninde Liberalizm ve Cumhuriyetçiliğin İlişkisi” içinde Nafiz TOK (Ed.) Antik Bir Düşünce Geleneği Üzerine Çağdaş Yorumlar: Cumhuriyetçilik, Ankara, Orion Yayınları.
- Öztürk, A. (2013). “Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 68(2): 181- 204.
- Öztürk, A. (2014). “Machiavelli’nin Tarih anlayışı”. Felsefelogos Dergisi, (54): 77-90.
- Viroli, M. (1989). “Republic and Politics in Machiavelli and Rousseau”. History of Political Thought, 10(3): 405-420.
- Viroli, M. (1998). Founders of Modern Political and Social Thought: Machiavelli. Oxford University Press, New York.
- Yaşlı F. (2020). Bilim ve Gelecek Dergisi. (2016) Machiavelli’yi Yeniden Okumak, (Erişim Tarihi: 13. 01. 2021): <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2016/03/01/machiavelliyi-yeniden-okumak/>
- Wood, E. M. (2005). Property and Freedom, Cambridge, MIT Press.